

KAROL JUSTUS MUYSCHEL – DRUGI OBOK ADAMA FERDYNANDA ADAMOWICZA PROFESOR W HISTORII POLSKIEJ WETERYNARII

W TEGOROCZNYM MARCOWYM NUMERZE ŻYCIA WETERYNARYJNEGO (1) PRZEDSTAWIONA ZOSTAŁA SYLWETKA ADAMA FERDYNANDA ADAMOWICZA – PIERWSZEGO POLSKIEGO PROFESORA WETERYNARII, WYCHOWANKA NIEMIECKIEGO PROFESORA LUDWIKA BOJANUSA, ZAŁOŹCIELA PIERWSZEJ NA OKUPOWANYCH ZIEMIACH POLSKICH SZKOŁY WETERYNARII PRZY WYDZIALE LEKARSKIM UNIWERSYTETU WILEŃSKIEGO(1). PROF. BOJANUS BYŁ TAKŻE MENTOREM DRUGIEGO WYKŁADAJĄCEGO W JĘZYKU POLSKIM PROFESORA WETERYNARII – KAROLA JUSTUSA MUYSCHELA ORAZ PRZEDWCZEŚNIE ZMARŁEGO DOKTORA FORTUNATA JUREWICZA. I IM WŁAŚNIE NINIEJSZE OPRACOWANIE JEST POŚWIĘCONE.

Pomimo tego, że Ludwik Bojanus objął Katedrę Weterynarii przy Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Wileńskiego w 1804 roku, a wykłady z weterynarii dla studentów medycyny zaczął prowadzić od 1806 roku, to Szkołę Weterynarii przy tym wydziale utworzono dopiero 15 września 1823 roku (2). W odniesieniu do planowanego poziomu nauczania adeptów zawodu Bojanus stał na stanowisku, iż wystarczy wykształcić dobrych praktyków, bez stosownego przygotowania teoretycznego. Był przeciwnikiem koncepcji, by weterynarz był zarazem dobrym lekarzem (3). Natomiast przyszłej kadrze profesorskiej Szkoły stawiał bardzo wysokie wymagania. Kandydaci na te stanowiska wyłaniani byli na zasadzie konkursu i musieli spełniać ściśle określone i opisane w opracowanym przez Bojanusa sześciopunktowym programie przygotowanie merytoryczne. Winni więc być wyróżniającymi się studentami wyższych lat studiów lekarskich, którzy poza oczywistą znajomością języka polskiego musieli wykazać się znajomością

Karol Muyschel. Portret ten, będący w istocie portretem pamięciowym, jest kopią olejnego obrazu namalowanego rok po śmierci Muyschela w oparciu o opis dokonany przez jego brata Henryka. Współcześni potwierdzali podobieństwo dzieła do postaci profesora (12).

języka francuskiego i niemieckiego w stopniu umożliwiającym korzystanie z fachowej literatury i prowadzenia konwersacji. Musieli mieć też ukończony kurs weterynarii wykładany na wileńskim uniwersytecie, pogłębiony w części teoretycznej o znajomość wskazanej przez profesora literatury weterynaryjnej, a w części praktycznej wykazać się szczególną biegłością w sekcji zwłok zwierząt, jako sposobu nauki anatomii prawidłowej. Zobowiązani byli też do pisania małych rozpraw na tematy wskazane przez profesora. Pozytywne zaliczenie tego etapu edukacji dawało szansę ubiegania się o dwuletni wyjazd szkoleniowy do wiodących w ówczesnej Europie szkół weterynaryjnych. Mówiąc dzisiejszym językiem, to „stypendium naukowe” było w pełni finansowane i opracowane w szczegółach przez władze uniwersytetu. Stypendysta zobowiązany był m.in. do bieżącego informowania uczelni o czynionych postępach i spostrzeżeniach, a po powrocie do kraju do złożenia kompleksowego sprawozdania. Pozytywna ocena dokonań umożliwiała ubieganie się o stanowisko

adiunkta, a w przyszłości profesora nadzwyczajnego i zwyczajnego (4).

Władze Uniwersytetu Wileńskiego poleciły prof. Bojanusowi przygotowanie kandydatów do prowadzenia wykładów z zoologii (anatomii porównawczej), zoopatologii i zoochirurgii. Wówczas to jego wybór padł na trzech młodych lekarzy: Fortunata Jurewicza, Karola Muyschela i Adama Ferdynanda Adamowicza. Kolejne lata pokazały, że dokonany przez Bojanusa wybór był trafny, gdyż Adamowicz i Muyschel stali się filarami utworzonego, już po likwidacji w 1832 r. Uniwersytetu Wileńskiego, Instytutu Weterynarii przy Cesarskiej Wileńskiej Akademii Medyko-Chirurgicznej.

Karol Justus Muyschel (vel Muzel) urodził się w 22 lutego 1799 roku w Rydze. Odebrał staranne wykształcenie. Już we wczesnej młodości wysłany został do gimnazjum w Dorpacie, gdzie jego nauczycielem był m.in. Karol Struve, autor greckiej gramatyki, a od 1814 r. Fryderyk Rambach – rektor Dorpackiego Uniwersytetu. Rambach otoczył Karola oraz jego brata Henryka niemal ojcowską opieką, a że w domu profesora gościli często uniwersyteccy uczeni odbywający dyskusje na różnorodne tematy, przyszedł naukowiec wzrastal w atmosferze szacunku dla nauki i ludzi ją reprezentujących. W 1818 roku, po ukończeniu gimnazjum, spełniając wolę ojca podjął studia medyczne na Uniwersytecie Wileńskim. W tym czasie znał już łacinę, język grecki, francuski i niemiecki. W czasie studiów opanował język polski, a w latach późniejszych także rosyjski, włoski i angielski. Wkrótce stał się jednym z wybijających się studentów. W 1823 r., po ukończeniu z wyróżnieniem studiów, otrzymał stopień lekarza klasy pierwszej (magistra medycyny) z prawem ubiegania się o stopień doktora medycyny. W tym też roku rozpoczął prowadzenie w Szkole Weterynarii w języku polskim wykładów i praktycznych zajęć z anatomii, farmacji i chirurgii zwierząt domowych. Zajęcia te prowadził do 1829 r. Oprócz tego wykonywał zleczone mu porządkowanie i powiększenie gabinetu zootomicznego. Według świadectw mu współczesnych, był wykładowcą powszechnie lubianym, a wykłady mimo wysokiego poziomu merytorycznego, prowadzone były w przystępny dla słuchaczy sposób (5, 6).

W roku 1829 doktoryzował się na podstawie rozprawy „Synonymiam Myologicam equini generis”. W pracy tej, korzystając z dzieł autorów niemieckich, francuskich i angielskich zebrał, uporzą-

kował i porównał nazewnictwo mięśni w tych językach oraz porównał je z mięśniami ludzkimi. Praca ta miała duże praktyczne znaczenia dla studiujących anatomię z wykorzystaniem obcojęzycznych źródeł. Pomimo uzyskania stopnia doktora, tytułu adiunkta nie otrzymał. Jak pisał Bieliński: „Brak mu było poparcia. Pod względem naukowym, specjalnym, dorównywał Adamowiczowi. Zasługi w sztuce weterynarskiej obu ich były równe; jednakże gdy Adamowicz opuszczał Wilno jako adiunkt Uniwersytetu, Muyschel zadawałać się musiał uczonym stopniem tylko, i nadzieją, że za powrotem pozyszcze katedrę” (7).

Zgodnie z przyjętym przez władze Uniwersytetu harmonogramem kształcenia kadr przyszłego Instytutu Weterynarii, Adamowicz i Muyschel zostali w 1829 r. delegowani na dwuletni wyjazd do czołowych ośrodków weterynaryjnych w ówczesnej Europie. Trasa wyjazdu szkoleniowego Muyschela obejmowała w zasadzie te same szkoły medyczne i weterynaryjne, jakie odwiedzał Adamowicz, ale różniła się kolejnością ich zwiedzania. Pierwszym etapem podróży Muyschela był Berlin, gdzie działająca od lat Szkoła Weterynaryjna „liczyła najbieglejszych ówczesnych lekarzy”. Z Berlina udał się do Saksonii i Bawarii. Następnie był w Danii, Holandii i Anglii, a potem kolejno we Włoszech i Szwajcarii, by ostatecznie w 1831 r. poprzez Wiedeń powrócić do Wilna. Podróżując zapoznawał się z wyposażeniem szkół i systemem prowadzonego nauczania. Zwiedzał gospodarstwa prowadzące chów i hodowlę koni, bydła i owiec. Poznawał stosowane tam zasady chowu i hodowli tych zwierząt. Szczególną uwagę poświęcił rozpoznawaniu gatunków owczej wełny i jej klasyfikacji. Bogaty zbiór próbek wełny pozyskany w najlepszych owczarniach przywiózł do Wilna jako materiał dydaktyczny dla studentów w zakresie rozpoznawania jej cech i klasyfikacji jakościowej (5).

Powrót Muyschela do Wilna zbiegł się z likwidacją Uniwersytetu Wileńskiego. Była to jedna z form carskich represji za udział społeczeństwa polskiego, w tym także studentów Uniwersytetu, w powstaniu listopadowym. Ukazem z dnia 1 maja 1832 r. car Mikołaj I polecił ministrowi oświaty zamknąć Uniwersytet Wileński i wszystkie wydziały z wyjątkiem dwóch i przenieść go do Kijowa. W Wilnie pozostawiono wydział lekarski i teologiczny, przekształcając je w Akademię Medyczną i Szkołę Teologiczną. Zasoby biblioteczne oraz wypo-

sażenie zakładów w zakresie niezbędnym do funkcjonowania tych szkół postanowiono pozostawić w Wilnie. Zlikwidowano też wileński okręg naukowy i wcielono go do okręgu białoruskiego. Car pragnął szybko i definitywnie zniszczyć tę twierdzę polskości, jaką był Uniwersytet. Pozostawienie Akademii Medycznej było dla niego „tymczasową przykrą koniecznością wobec przepełnionych lazaretów i przy strasznej koście cholery” (8).

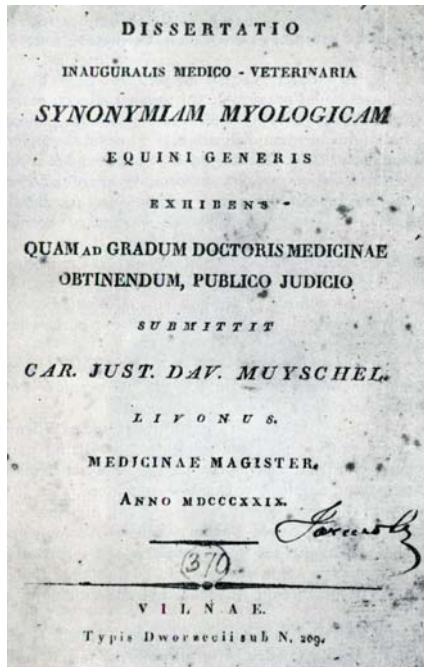
Po powrocie do Wilna Wileńskie Towarzystwo Lekarskie pod ówczesną prezydencją prof. Jędrzeja Śniadeckiego przyjęło dr. Muyschela w poczet swoich członków. W nowo utworzonej Akademii Medyko-Chirurgicznej Muyschel otrzymał etat adiunkta oraz liczne inne obowiązki. Wykładał po polsku anatomię, zoochirurgię i niezależnie od tego prowadził klinikę zoochirurgiczną. W roku 1833 został on – za wzorowe zorganizowanie gabinetu zootomicznego i weterynaryjnego i za działania na rzecz jego rozwoju – wyróżniony przez Ministra Spraw Wewnętrznych nagrodą w wysokości 1000 rubli. Za „gorliwość w wypełnianiu obowiązków służbowych” Muyschel został powtórnie nagrodzony w 1835 r. Ciągłe jednak nie dane mu było dostąpić chlubnego i zaszczytnego celu, jakim była profesura uniwersytecka. W 1833 r. miał nawet zamiar opuścić uczelnię, osiaść na swojej dziedzicznej wsi i tam pracować jako lekarz wśród miejscowej ludności. Na szczęście tak się nie stało, bowiem w tym czasie Minister Spraw Wewnętrznych, pod zarządem którego działała Akademia, ogłosił konkurs na stanowisko profesora zoologii i zoochirurgii, wyznaczając za przedmiot dysertacji „Exponere Med. Veterinariae, potissimum vero externae doubis ultimis lustris progressus atque conditionem, qua nune in Europa consistat” (Postęp i stan europejskiej medycyny weterynaryjnej, zwłaszcza medycyny zewnętrznej, w ciągu ostatnich dwóch dekad). Muyschel przystąpił do konkursu, a jego praca pt. „De medicine vetrinariae intra illud temporis spatium, quod ab A. 1825 ad A. 1836 effluxid conditione et incrementis”, w której w oparciu o zdobyte doświadczenia z odbytych podróży naukowych i od lat zbieranych wiadomości przedstawił rzetelny, obszerny i dobrze udokumentowany obraz rozwoju i postępu nauk weterynaryjnych w przeciągu ostatnich 10 lat, znalazła uznanie komisji i utorowała mu drogę do uzyskania tytułu profesora zwyczajnego Akademii. Tytuł ten otrzymał 11 sierpnia 1836 roku. Ze względu na wyjątkową wartość

dzieła oraz gorliwość w wypełnianiu swoich obowiązków prof. Muyschel uhonorowany został w 1938 r. przez Ministra Spraw Wewnętrznych szczególną pochwałą oraz został obdarowany przez cara pierścieniem z brylantem. W 1839 roku prof. Muyschel otrzymał jeszcze jedno nobilitujące odznaczenie – Znak Honorowy za Długoletnią i Nieskazitelną Służbę. Rok 1838 był dla Karola Muyschela szczególnie jeszcze z jednego powodu. Być może po okresie intensywnej pracy dydaktycznej i naukowej, po uzyskaniu wysokiej pozycji społecznej, pomyślał o życiu prywatnym i ożenił się. Niestety w dostępnych publikacjach brak bliższych informacji o małżonce poza tym, iż „na przyszlą towarzyszkę swojego życia obrał osobę godną jego wyboru, która dobrocią, łagodnością charakteru, rozsądkiem i szczęśliwie wydanym potomstwem, ozłociła mu ostatnie chwile jego życia” (5) oraz że miała na imię Emilia.

Karol Muyschel należał do najpracovitszych profesorów Akademii. Na początku 1840 r. poza dotychczasowymi obowiązkami zlecono mu zarządzanie gabinetem chemicznym i farmakologicznym, a po wyjeździe w podróż naukową prof. Miriami przekazano mu także prowadzenie gabinetu zoologicznego. Władze Akademii zlecały mu dokonywanie analiz nadsyłanych do uczelni rozpraw naukowych, także tych, które nie zawsze związane były bezpośrednio z zakresem jego podstawowych naukowych zainteresowań. Z czynności tych każdorazowo sporządzał stosowne opracowania. Jak pisał Józef Bieliński „Nie było komisji, do której Muyschela członkiem nie wybrano” (10).

Był sumiennym wykładowcą przekazującym studentom najnowsze wyniki swoich badań. Jego robocze kompendia były tak starannie przygotowywane, że mogłyby być ogłoszone drukiem, a wszelkie nowe poglądy i osiągnięcia naukowe były na bieżąco na nich nanoszone. Był też niezwykle sprawnym chirurgiem, a dzięki swoim uzdolnieniom technicznym udoskonalił niektóre narzędzia chirurgiczne. Opracował m.in. kleszcze kastracyjne, giętki kateter do cewnikowania pęcherza moczowego samców i przyrząd do unieruchamiania gałki ocznej przy zabiegu usuwania katarakty. Jako pierwszy zaczął wykorzystywać ścięgna zwierzęce do rozszerzania wąskich kanałów przetok.

Kres dalszemu rozwojowi kariery naukowej Muyschela i innych profesorów wileńskich, kres istnienia Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie i w ogóle

Ryc. 1. Strona tytułowa rozprawy doktorskiej Karola Muyschela (ze zbiorów Ośrodka Historii Med. Wet.).

kres istnienia polskiego ośrodka akademickiego na Litwie położył carski ukaz z dnia 30 grudnia 1841 roku o kasacji z dniem 1 sierpnia 1842 roku Akademii Medyko-Chirurgicznej i przeniesieniu jej do Kijowa, oraz przeniesieniu w tym samym roku do Petersburga Wileńskiej Akademii Duchownej (8).

W tej sytuacji Muyschel został zwolniony z obowiązków profesorskich z prawem otrzymywania połowy uposażenia. Przeniósł się więc do swojej wsi Mokniuny w powiecie trockim, gdzie zmarł niedługo później, bo 7 lutego 1843 r. w trakcie panującej „gorączki tyfoidalnej”, gdy lecząc miejscową ludność, sam uległ zakażeniu (5). Pozostawił żonę oraz dwoje nieletnich dzieci (11).

Wspominając Karola Muyschela jemu współcześni, poza podkreśleniem jego wybitnych kompetencji zawodowych i wyjątkowej pracowitości, zgodnie mówili o profesorze jako o dobrym człowieku. Przywołujący pamięć o nim Romuald Podberski – dziennikarz, redaktor, wydawca i tłumacz, tak o nim pisał:

„Pod względem nauczycielskim, odznaczał się jasnym, łatwym i pojętym wykładem, a szczególnie praktycznych operacji na zwierzętach, w których wykonywaniu doszedł do niepospolitej biegłości. To jako uczonec. Jako człowiek był Karol Muyschel nader miłego układu. Delikatność uczuć szlachetnej jego duszy, wyryła się głęboko w sercach, które go bliżej znały; był obok tego silnej woli, co raz przedsięwziął – dokonać mu-

siał; nic go nie odwiodło od raz wybranego celu; pisząc rozprawy zamykał się na kilka miesięcy od ludzi i wysyczał jako szczerp. Surowego umysłu dla siebie i żartkiego dowcipu dla innych, człowiek ten umiał się zastosować do najrozmaitszych pojęć stanów i wieków; był pobłażliwym dla innych; w ustach jego obraza nigdy nie powstała; owszem, obok delikatnego attcyzmu w dowcipie, zawsze się przebiegał wzgląd na osobowość każdego: za nicby nie chciał urazić, najpoziomszego człowieka w towarzystwie. Ciągnął ku sobie serca uczniów i przyjaciół, swoim, że się tak wyrażę, rycerskim charakterem. Był jednym z tych uczonych, który się nigdy nie kłócił ze swoją uczoną konfraterternią. Widok rzadki zaiste! I tylko obustronną zacnością dusz, szlachetnością dążeń i dobrem wychowaniem domowym dający się objaśnić, co wszystko niestety! przed niedawnym jeszcze czasem, było rzadkością pomiędzy uczonymi” (12).

Wspominając dwóch pierwszych wychowanków profesora Bojanusa: profesorów Adamowicza i Muyschela, nie sposób nie wspomnieć też trzeciego, któremu nie dane już było dożyć profesury – tragicznie i przedwcześnie zmarłego doktora Fortunata Jurewicza.

Urodził się około 1801 roku w powiecie taraszczańskim w guberni kijowskiej jako syn Jana Jurewicza. Uczęszczał do szkoły w Humaniu, którą ukończył 15 września 1818 roku. W tym samym roku rozpoczął studia na Uniwersytecie Wileńskim (13). Należał do Filaretów. Po uzyskaniu stopnia kandydata filozofii rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim, które ukończył w 1825 roku z tytułem magistra medycyny.

W 1819 roku, tj. jeszcze w trakcie studiów medycznych, został uznany przez prof. Ludwika Bojanusa za jednego z trzech najzdolniejszych studentów. Dzięki temu wraz z Adamusem i Muyshelem został otoczony przez niego szczególną naukową opieką.

Na osobę młodego studenta zwrócił także uwagę przygotowujący się do przejścia na emeryturę ks. prof. Stanisław Bonifacy Jundziłł, kierownik uniwersyteckiego ogrodu botanicznego i profesor historii naturalnej na tym uniwersytecie. Dostrzegł w nim „wysoce zainteresowanego zoologa” i uczynił go swoim pomocnikiem. Razem z nim przetłumaczył z języka francuskiego na polski dzieło pt. „Opisy przedmiotów historii naturalnej”. Praca ta od 1820 roku wydawana była w formie zeszytów, zyskując dużą popularność wśród młodzieży (14).

W 1822 roku profesorowie Jundziłł i Bojanus wyjednali u rektora Józefa Twardowskiego stypendium dla Jurewicza, aby go kształcić jako bardzo obiecującego naukowca w zakresie anatomii porównawczej i zoologii.

W tym samym roku przeprowadzono reformę organizacyjną Uniwersytetu w wyniku której utworzono szereg nowych katedr, a kilka przedmiotów ubocznych nabrało charakteru przedmiotów głównych. Wtedy też powierzono Jurewiczowi – wciąż jeszcze studentowi medycyny – prowadzenie wykładów z zoologii (15). Skutkiem tej samej reformy uczelnia przekazała prof. Bojanusowi „ogólny nadzór nad gabinetem historii naturalnej” i Katedrę Anatomii Porównawczej Zwierząt. Kiedy wyplęła sprawa obsady Katedry Zoologii połączonej z Katedrą Anatomii Porównawczej prof. Bojanus uznał za możliwe, aby Jurewicz i tu spróbował swoich sił jako wykładowca. Było to o tyle zasadne, gdyż Jurewicz już w 1822 r. tłumaczył na język polski wygłaszane po łacinie wykłady Bojanusa z zakresu anatomii porównawczej. Tłumaczenie wykładów było konieczne, gdyż łacina nie była już powszechnie znana szerszemu gronu słuchaczy. Po uzyskaniu aprobaty pomysłu Bojanusa przez ówczesnego rektora Twardowskiego i Kuratora Uniwersytetu, ks. Adama Czartoryskiego powierzono Jurewiczowi prowadzenie od 1823 roku kursu anatomii porównawczej i zoologii „pod dyktando prof. L. Bojanusa” (16). Kuratela Bojanusa nad katedrą nie trwała jednak zbyt długo, gdyż już we wrześniu 1824 r. w związku z pogarszającym się stanem zdrowia zmuszony był wziąć urlop w celu jego podreperowania. Wtedy też wyjechał do Darmsztatu. W 1826 r. Uniwersytet przedłużył mu urlop do czasu wyzdrowienia, co jednak nie nastąpiło. Zmarł w Darmsztacie 2 kwietnia 1827 r.

Po wyjeździe Bojanusa Jurewicz przejął obowiązki swojego mentora, prowadząc zupełnie samodzielnie zajęcia do 1826 roku. W swoich wykładach propagował ideę konieczności oparcia systematyki zwierząt na zasadach anatomii porównawczej. Dowodził, prawdopodobnie za przykładem swojego mistrza Bojanusa, że jedynie anatomia porównawcza i fizjologia porównawcza mogą być podstawą do stworzenia systemów naturalnych w przeciwstawieniu do sztucznego systemu Linneusza. Jak twierdzili jemu współcześni, Jurewicz wykładał pięknie, doskonałą polszczyzną, zwięźle i ściśle. Wykładał niestety zbyt krótko, aby

działalność jego wywrzeć mogła należyć do efektu naukowego (6).

Należy podkreślić, że gdy na wielu europejskich uczelniach teoria niezmienności organizmów reprezentowana przez Linneusza długo jeszcze uchodziła niemal za dogmat, to już w I ćwierćwieczu XIX stulecia Bojanus, a za nim Jurewicz i Eichwald propagowali ideę zmienności form. Duch ewolucjonizmu w ówczesnym wileńskim środowisku naukowym wyprzedzał o pięćdziesiąt lat wielokopne odkrycia Karola Darwina.

Pomimo obowiązków wynikających z prowadzenia zajęć z anatomii porównawczej Jurewicz w dalszym ciągu współpracował z emerytowanym już wówczas prof. Jundziłłem. Wspólnie z nim pisał zoologię elementarną dla szkół. Niestety, po przedwczesnej śmierci Jurewicza, dwie opracowane już części o ptakach i ssakach zaginęły (14).

Jurewicz rozpoczynając swoją karierę profesorską jako kandydat filozofii, poza wspomnianym wcześniej opublikowanym wspólnie z prof. Jundziłłem tłumaczeniem z francuskiego jednej pracy, nie posiadał jeszcze żadnego dorobku naukowego. Nie miał więc szansy na objęcie katedry na stałe, gdyż jako młody absolwent studiów medycznych nie miał też odpowiedniego stopnia naukowego.

Nie wiadomo, czy przepracowanie, obawa utraty katedry, czy – co jest najczęściej wymieniane – zawód miłosny spowodowały, że na początku roku akademickiego 1826/1827 zachorował na chorobę psychiczną. W jej napadzie zniszczył szafę w gabinecie zoologicznym, zawierającą część cennego zbioru etymologicznego polskiego kartografa Karola Hermana de Perthéesa (13). Początkowo miano nadzieję, że jego stan zdrowia się poprawi, lecz niestety po upływie kilku miesięcy uległ on jeszcze pogorszeniu. W zimie 1828 r. udało się Jurewiczowi uspić czujność opiekunów i wyjść do miasta. Tam popełnił samobójstwo, rzucając się do przepływającej przez Wilno rzeki Wilejki. Jego ciało udało się odnaleźć dopiero w marcu 2028 r.

Wyjazd Bojanusa z Wilna, śmierć Jurewicza oraz jeszcze stosunkowo małe doświadczenie i późniejszy wyjazd na kilkuletnie szkolenie zagraniczne Adamowicza i Muyschela, prowadzenie nauczania przez często przypadkowych i nie zawsze kompetentnych nauczycieli spowodowało, że Szkoła Weterynaryjna istniejąca przy Wydziale Medycznym w latach 1823-1832, tj. do czasu likwidacji Uniwersytetu Wileńskiego, nazwana później I Szkołą Wileńską, stała na niskim

poziomie i będąc w zasadzie tylko szkołą zawodową, nie spełniała standardów szkoły wyższej. Sytuacja uległa diametralnej zmianie po 1832 r., gdy Adamowicz i Muyschel powrócili do Wilna i jako profesorowie Instytutu Weterynarii przy Wydziale Medycznym Akademii Medyko-Chirurgicznej doprowadzili poziom kształcenia do standardu równego innym europejskim szkołom weterynaryjnym. W okresie dziesięciu lat swojego istnienia Instytut Weterynarii, nazwany później II Szkołą Wileńską, wykształcił 182 lekarzy weterynarii. Byli oni pierwszymi lekarzami wykształconymi przez pierwszą w historii polską uczelnię weterynaryjną na ziemiach okupowanej Polski. ●

Piśmiennictwo

1. Judek J. Adam Ferdynand Adamowicz – doktor medycyny, profesor weterynarii, humanista. „Życie Wet.”, 2025, 3, 114.
2. Perenc A.: Historia lecznictwa zwierząt w Polsce. Wrocław, Warszawa 1958, 154.
3. Bieliński J.: Stan nauk lekarskich za czasów Akademii Medyko-Chirurgicznej bibliograficznie przedstawiony. Wydanie i nakład Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego, Warszawa 1888, 406.
4. Bieliński J.: Stan nauk lekarskich za czasów Akademii Medyko-Chirurgicznej bibliograficznie przedstawiony. Wydanie i nakład Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego, Warszawa 1888, 477.
5. Ostrowski E.: O życiu i pracach Karola Muyschela, emeryta profesora b. Akademii Medyko-Chirurgicznej Wileńskiej, [W:] Pamiętnik Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego Serya II Tom IV, poszyt I, Warszawa 1852, 5.
6. Brzęk G.: Historia zoologii w Polsce do 1918 r., część I i II. s. 146, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin-Polonia, Supplementum II 1947. Lublin 1947.
7. Bieliński J.: Stan nauk lekarskich za czasów Akademii Medyko-Chirurgicznej bibliograficznie przedstawiony. Wydanie i nakład Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego, Warszawa 1888, 587.
8. Kozłowska-Studnicka J.: Likwidacja Uniwersytetu Wileńskiego w świetle korespondencji urzędowej. Wilno 1929.
9. Ostrowski E.: O życiu i pracach Karola Muyschela, emeryta profesora b. Akademii Medyko-Chirurgicznej Wileńskiej, [W:] Pamiętnik Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego Serya II Tom IV, poszyt I, Warszawa 1852, 16.
10. Bieliński J.: Uniwersytet Wileński (1579-1831) T. III. Kraków 1899-1900, 265.
11. Siemienowicz Z.: Wileńska Akademia Medyczno-Chirurgiczna, Dzieje i ludzie. Archive. is, Vilnius 2008, 81.
12. Podberski R.: Wspomnienie o Karolu Muyschelu, [W:] Pamiętnik Naukowo-literacki, pismo zbiorowe umiejętności, literatury i sztuki pod redakcją Romualda Podberskiego, Zeszyt I, z portretem Karola Muyschela, Wilno 1849.
13. Fortunat Jurewicz: https://pl.wikipedia.org/wiki/Fortunat_Jurewicz.
14. Brzęk G.: Historia zoologii w Polsce do 1918 r., część I i II. s. 138, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin-Polonia, Supplementum II 1947. Lublin 1947.
15. Pamiętniki Ks. Stanisława Jundziłła profesora Uniwersytetu Wileńskiego wydał dr Antoni M. Krupiel. Nakładem Akademii Umiejętności w Krakowie, 1905, 104.
16. Fedorowicz Z. Ewolucjonizm na Uniwersytecie Wileńskim przed Darwinem [W:] Memoriałbia Zoologica 4, PAN Instytut Zoologiczny, Wydawnictwo PAN, Warszawa-Wrocław 1960.

Jacek Judek, e-mail: jacekjudek@wp.pl

OFIARA Z BIAŁORUSKIEJ LISTY KATYŃSKIEJ LEKARZ WETERYNARII WŁODZIMIERZ BOCHEŃSKI (1876–1940): ŹRÓDŁA Z OKRESU STUDIÓW W INSTYTUCIE WETERYNARYJNYM W CHARKOWIE

110

KOLEJNY ARTYKUŁ JEST OPRACOWANIEM POŚWIĘCONYM POSTACI LEKARZA WETERYNARII WŁODZIMIERZA BOCHEŃSKIEGO (1876–1940), ABSOLWENTA CHARKOWSKIEGO INSTYTUTU WETERYNARYJNEGO, OFIARY ZBRODNI KATYŃSKIEJ, KTÓREGO NAZWISKO ZOSTAŁO WPISANE NA BIAŁORUSKIEJ LIŚCIE KATYŃSKIEJ. AUTORZY UZUPEŁNILI JEGO ŻYCIORYS NOWYMI NIEZNANYMI DOTYCHCZAS DOKUMENTAMI ZACHOWANYMI W ZBIORACH PAŃSTWOWEGO ARCHIWUM OBWODU CHARKOWSKIEGO W CHARKOWIE.

Lubow Żwanko¹, Dmytro Kibkało², Jarosław Sobolewski³

¹ Centrum Muzealne, Państwowy Uniwersytet Biotechnologiczny, Charków, Ukraina

² Zakład Chorób Wewnętrznych i Diagnostyki Klinicznej Zwierząt, Wydział Medycyny Weterynaryjnej, Państwowy Uniwersytet Biotechnologiczny, Charków, Ukraina

³ Katedra Ochrony Zdrowia Publicznego i Dobrostanu Zwierząt Instytutu Medycyny Weterynaryjnej Wydziału Nauk Biologicznych i Weterynaryjnych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

Proponowane Czytelnikowi opracowanie poświęcone jest kolejnemu absolwentowi Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego, lekarzowi weterynarii Włodzimierzowi Bocheńskiemu (1876–1940). Ten artykuł można też zaliczyć do cyklu o Polakach absolwentach uczelni weterynaryjnych w Charkowie, Dreźnie, Dorpacie, Lwowie, Warszawie, ofiarach zbrodni katyńskiej. Tylko w tym przypadku imię bohatera artykułu znajduje się na Białoruskiej Liście Katyńskiej. Był on jednym z wielu Polaków, wymordowanych w 1940 r. przez funkcjonariuszów NKWD, miał on imię i nazwisko, a więc pamiętać o tym człowieku wymaga czegoś

więcej, niż przytaczanie statystyki kaźni. Dlatego jest bardzo ważnym poszukiwaniem informacji o zaginionych w tych strasznych czasach dla ich upamiętnienia oraz przypomnienia dla przyszłych pokoleń.

Celem proponowanego artykułu jest prezentacja życiorysu Włodzimierza Bocheńskiego, uzupełnionego nieznany dotychczas źródłami archiwalnymi, które zachowane są w zbiorach Państwowego Archiwum Obwodu Charkowskiego (zespół 928 Instytut Weterynaryjny w Charkowie). Te unikatowe dokumenty przelewają światło na jego wczesny okres życia, zwłaszcza na kilkuletni okres studiów w Charkowskim Instytucie Weterynaryjnym (1).

Postać Włodzimierza Bocheńskiego w literaturze naukowej i publicystycznej

Niestety, nie dysponujemy dużą liczbą prac, poświęconych postaci Włodzimierza Bocheńskiego, dlatego każda nawet odrobina informacji jest bardzo ważna dla ułożenia jego biografii. Natomiast niektóre ze wzmianek potrzebują krytycznego podejścia. Jego nazwisko w 1916 r. wymienione jest na liście Rosyjskiego Spisu Medycznego, oficjalnego rocznika Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, który zamieszczał wykaz nazwisk lekarzy, lekarzy weterynarii i innych zawodów z dziedziny medycznej na terenie

Imperium Rosyjskiego. Włodzimierz Bocheński był wpisany jako punktowany lekarz weterynarii przy stacji Łuninie guberni mińskiej (2).

Po raz pierwszy w polskiej historiografii przedstawił jego sylwetkę Konrad Millak na kartach swego „Słownika polskich lekarzy weterynaryjnych (1394–1918)”, opublikowanego w Warszawie w 1963 r.: „Urodził się w 1876. Dyplomowany lekarz wet. w Warszawie. Zaliczony do rezerwy wet. wojska rosyjskiego (1903), był okręgowym lekarzem wet. w Olcie obwodu karskiego na Kaukazie (1908), punktowym lekarzem wet. w Łuniniu (1914); po pierwszej wojnie światowej był wolnopraktykującym lekarzem wet. w Widyborze pow. stoińskiego na Polesiu (1921–1939). Zmarł podczas okupacji hitlerowskiej” (3). Oczywiście w okresie PRL, gdy nawet autor wiedział coś na temat mordu Polaków w 1940 r., to napisać w swoich badaniach nie mógł, jak to w przypadku zasadniczej pracy w dziedzinie biografistyki weterynaryjnej Konrada Millaka.

Po latach nazwisko Bocheńskiego wymienił dr Włodzimierz Gibasiewicz w opracowaniu poświęconemu lekarzom weterynarii ofiarom II wojny światowej. Autor odnotował następnie: „Urodził się 15 kwietnia 1876 r. w Tersinie, gmina Kozanródok, pow. Łuninie woj. poleskie. Dyplom lekarza weterynaryjnego uzyskał w Warszawie w 1902 r. Niestety w Archiwum UW nie ma jego teczek studenta. Był właścicielem majątku w Widyborze. W kwietniu 1940 r. do majątku przybyli funkcjonariusze NKWD z rozkazem aresztowania jego właściciela. Od tego czasu zaginął i nie natrafiono na jakikolwiek ślad po lekarzu weterynarii Włodzimierzu Bocheńskim” (4). W tym krótkim akapicie bardzo cenną jest informacja o ostatnim okresie życia, gdy Bocheński został aresztowany. Natomiast skończył on studia weterynaryjne w Charkowie, dlatego jegoteczka studenta zachowuje się w zbiorach Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego.

W publicystycznym artykule Mariana Skowry jako rok mordu Bocheńskiego podano 1941. Autor zauważył, że „... w czasie likwidacji więźniów przed ewakuacją po rozpoczęciu wojny niemiecko-sowieckiej przez NKWD w dniach 23 i 24 czerwca 1941 r., był Włodzimierz Bocheński (1876–1941) (...) Został aresztowany we wrześniu 1939 roku. Po kilku dniach na skutek prośb miejscowej ludności został zwolniony. Jednak nie ominął go kolejny areszt na przełomie 1939 i 1940 roku.

I. Włodzimierz Bocheński.
Ze zbiorów Państwowego Archiwum Obwodu Charkowskiego.

Tym razem został przewieziony do Mińska, gdzie przebywał w miejscowym więzieniu. Dalsze jego losy nie są znane” (5). Niestety autor nie podał źródeł historycznych, skąd zaczerpnął tę informację.

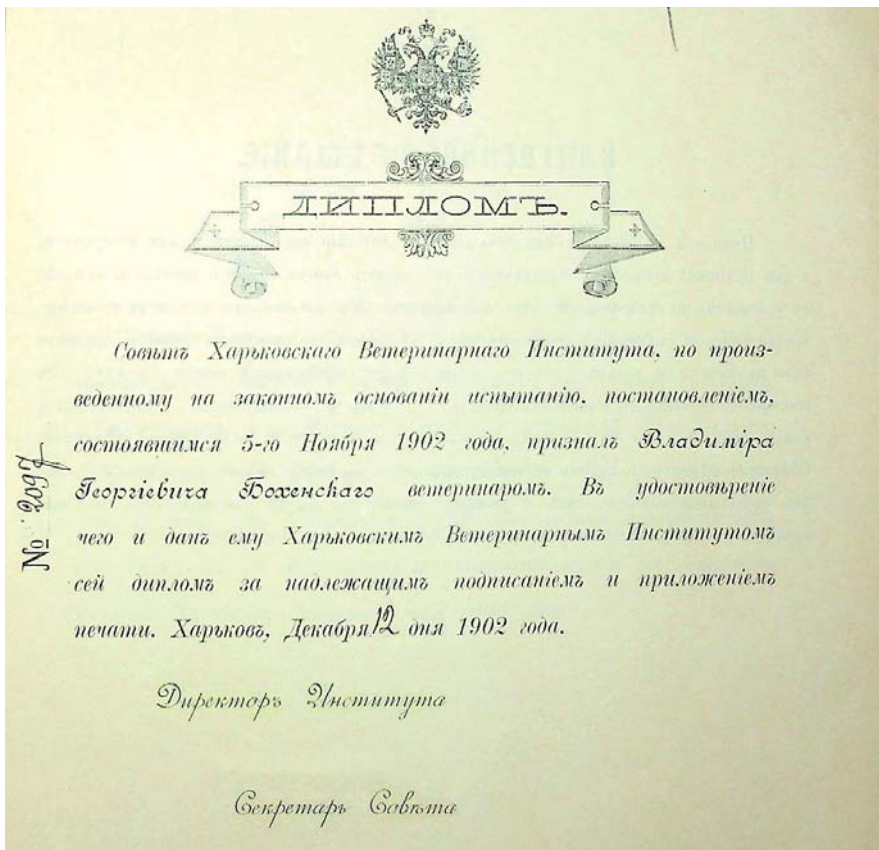
Dlatego bardzo ważne, oparte na zbiorach archiwalnych, jest badanie doktora historii Macieja Wyrwy, poświęcone Polakom zamordowanym na terenach Białorusi w okresie od 17 września 1939 do czerwca 1940 r. (6). Na kartach tej publikacji o Włodzimierzu Bocheńskim umieszczono następnie: „Bocheński Włodzimierz, syn Jerzego i Zofii, urodził się 15 kwietnia 1876 r. w Teresinie, powiat Łuninie, województwo poleskie, lekarz weterynarii, właściciel majątku Widybór, powiat Stolin, aresztowany w kwietniu 1940 r. w majątku, zaginiony” (6). Informację tę autor ułożył na podstawie „Wykazu osób deportowanych z Brześcia w latach 1939–1941”, który zachowuje się w Archiwum Państwowym Obwodu Brzeskiego w zespole 201, inwentarz 1, teczka 6, oryginał, (jego kopia przechowywana też w Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie oraz w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie) oraz Ankiety personalnej wypełnionej przez członków rodzin osób zaginionych zgromadzonych w ramach programu „Losy obywateli Polski pod władzą sowiecką po 17 września 1939 r.”, zbiory Centrum Dialogu im. Juliusza Mieroszewskiego (wcześniej Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia) (6). A więc autorzy niniejszego opracowania idą w ślady dra Wyrwy i uważają datę śmierci Bocheńskiego jako rok 1940.

Białoruska Lista Katyńska

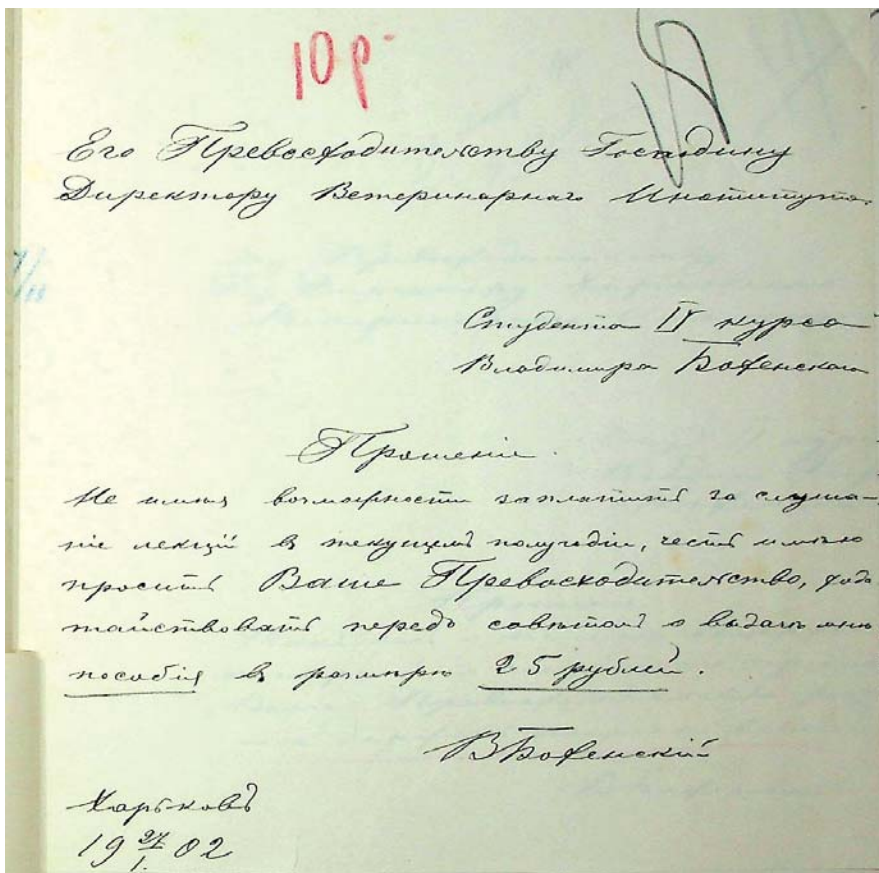
Pod tytułem „Białoruska Lista Katyńska” należy rozumieć brakujące listy dyspozycyjne, tzw. listy śmierci, na podstawie których grupy więźniów przewidziane do rozstrzelania na podstawie decyzji Biura Politycznego WKP (b) z 5 marca 1940 r., a ściślej rzecz biorąc – orzeczeń „trójki” w składzie Wsiewołod Mierkułow, Bachczo Kobułow i Leonid Basztakow – kierowane były w celu dokonania egzekucji kolejnymi transportami z więzień tzw. Zachodniej Białorusi do – najprawdopodobniej – więzienia w Mińsku (7). Białoruska Lista Katyńska mieści 908 nazwisk pomordowanych Polaków, wśród których troje to lekarze weterynarii – Stanisław Jastrzębski (1907–1940), Włodzimierz Bocheński (1876–1940) i Julian Puzyna (z Kozielska-Puzyna) (1889/1890–1940) (6). W tym miejscu należy odnotować, że biogramy zaginionych zostały podzielone na trzy części, zależnie od stopnia prawdopodobieństwa śmierci na skutek tzw. decyzji katyńskiej z 5 marca 1940 r. W pierwszej podano 231 biogramów osób zaginionych, o których na podstawie zgromadzonych informacji wiadomo, że były przetrzymywane w mińskim więzieniu i ich los od połowy 1940 r. pozostaje nieznan. Wobec tej grupy osób zachodzi największe prawdopodobieństwo, że padły ofiarą zbrodni katyńskiej. W tej grupie znajduje się nazwisko Jastrzębskiego. W drugiej – 564 biogramy osób, które były przetrzymywane do wiosny 1940 r. w więzieniach na terenie północno-wschodnich województw Polski, anektowanych po 17 września przez ZSRS, m.in. w Brześciu, Pińsku, Baranowiczach, Wilnie i których dalszy los nie jest ustalony. Osoby te mogły zostać przewiezione do więzienia w Mińsku i zamordowane na mocy decyzji z 5 marca 1940 r. W tej części znajdują się nazwiska Bocheńskiego i Puzyny (6).

Archiwalia charkowskie

W zbiorach dokumentów Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego (zespół 928, 1861–1917) z Państwowego Archiwum Obwodu Charkowskiego w Charkowie do dzisiaj zachowała się unikatowa „teczka archiwalna” nr 503 „O priniatii w czisło studentów Władimira Bocheńskiego. Giergiowicza. Awgust 1897–12. XII. 1902” („O zaliczeniu w poczet studentów Włodzimierza Bocheńskiego. Giorgiowicza (te słowo napisano innym atramentem – przyp. aut.).

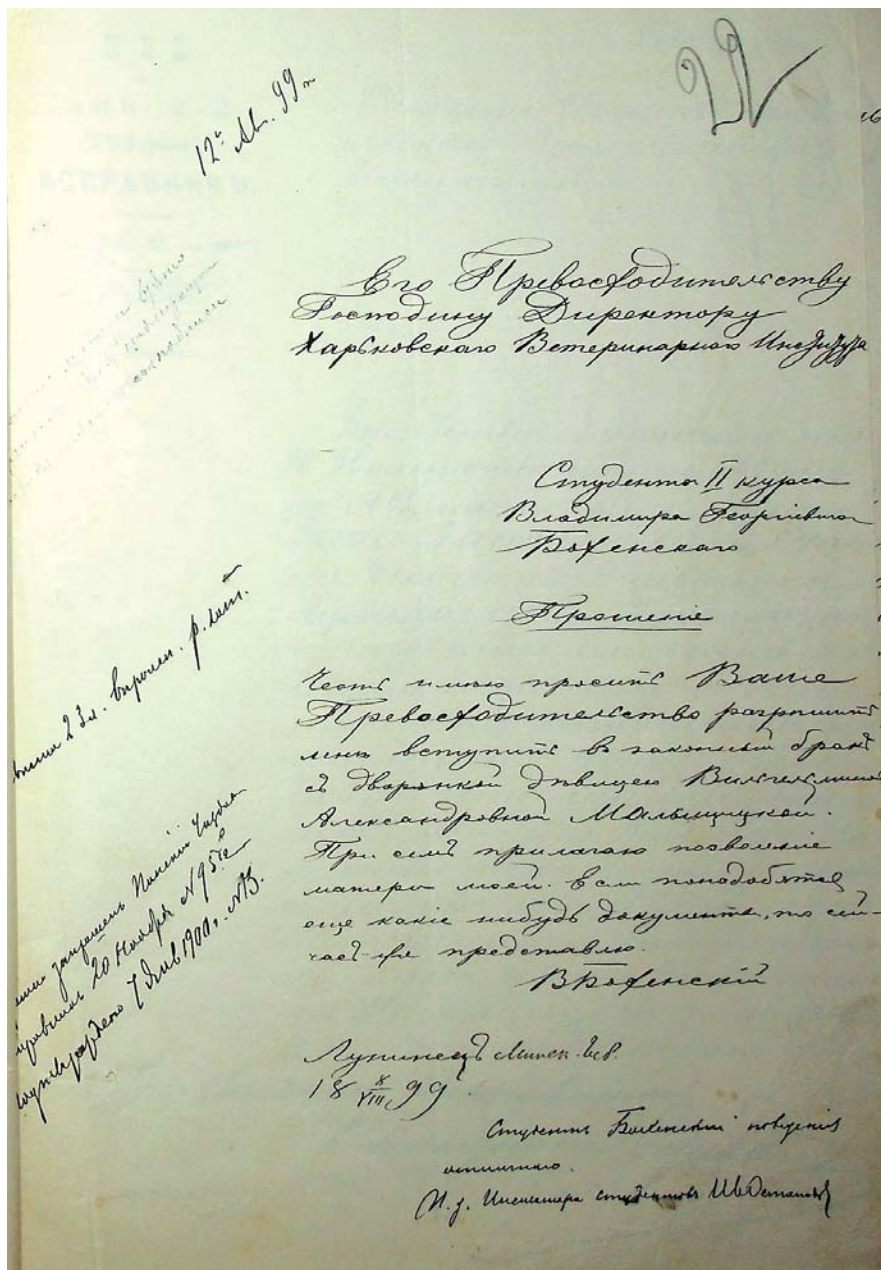
2. Dyplom lekarza weterynarii Włodzimierza Bocheńskiego. Ze zbiorów Państwowego Archiwum Obwodu Charkowskiego.

3. Prośba Włodzimierza Bocheńskiego do dyrektora Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego w celu otrzymania 25 rubli dla opłacenia wykładów, 27 stycznia 1902 r. Ze zbiorów Państwowego Archiwum Obwodu Charkowskiego.

Sierpień 1897-12 XII 1902”). Zgromadzone w niej dokumenty zawarte na 47 kartach, napisane są w języku rosyjskim. Zachowano też jedno unikatowe zdjęcie młodego Bocheńskiego, zrobione w Pińsku, o czym świadczy napis ta kartce „PINSK” oraz własnoręczny podpis „Władimir Georgijewicz Bocheński sobstwiennoruczno” (1). Wśród dokumentów znajdują się m.in.:

- karta 1. Dyplom lekarza weterynarii nr 2097 otrzymany przez Włodzimierza Bocheńskiego w Charkowskim Instytucie Weterynaryjnym, Charków, 12 grudnia 1902 r.;
- karta 4. Zaświadczenie wydane przez Prużańską Mieszczańską Uprawę guberni grodzieńskiej stwierdzające, że mieszczanin Władimir Georgijewicz Bocheński wpisany jest na listę Prużańskiego Towarzystwa Mieszczańskiego nr 443 i że Uprawa nie zabrania mu podejmowania nauki w żadnej placówce oświatowej, 10 czerwca 1888 r.;
- karta 5-5 odwrot. Lista zdanych przez Włodzimierza Bocheńskiego egzaminów i o zatwierdzeniu go w stopniu lekarza weterynarii, podpisana przez sekretarza Rady Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego prof. Iwana Sadowskiego, Charków 5 listopada 1902 r.;
- karty 7-8 odwrot. Historia choroby konia z Kliniki Chirurgicznej Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego. Kurator student IV roku Włodzimierz Bocheński;
- karta 10. Charkowski Instytut Weterynaryjny. Wykaz dokumentów Włodzimierza Bocheńskiego;
- karta 13. Świadectwo nr 490 Włodzimierza Bocheńskiego o ukończeniu Dodatkowej Klasy Szkoły Realnej w Pińsku, Pińsk, 10 czerwca 1896 r.;
- karta 18. Prośba studenta 4 roku studiów Włodzimierza Bocheńskiego do dyrektora Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego prof. Arkadiusza Rajewskiego o zwróceniu do Rady Instytutu w celu otrzymania 25 rubli dla opłacenia wykładów, Charków, 27 stycznia 1902 r.;
- karta 21. List dyrektora Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego prof. Arkadiusza Rajewskiego do Kuratora Charkowskiego Okręgu w sprawie otrzymania zezwolenia dla studenta II roku studiów Włodzimierza Bocheńskiego na zawarcie przez niego związku małżeńskiego, Charków, 16 marca 1900 r.;
- karta 22. Prośba Włodzimierza Bocheńskiego do dyrektora Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego prof. Arkadiusza Rajewskiego o zezwolenie na za-

4. Prośba Włodzimierza Bocheńskiego do dyrektora Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego o zezwolenie na zawarcie związku małżeńskiego z Wilhelminą Małyszczyczą, 8 sierpnia 1899 r. Ze zbiorów Państwowego Archiwum Obwodu Charkowskiego.

warcie związku małżeńskiego z panną Wilhelminą Małyszczyczą, Łuniniec gub. mińska, 8 sierpnia 1899 r.;

- karta 24. Pozwolenie rodziców Wilhelminy Małyszczyczej, właściciela ziemiańskiego szlachcica Aleksandra Małyszczyczego i jego żony Antoniny na zawarcie związku małżeńskiego ich córki z Włodzimierzem Bocheńskim, majątek Widzibór, 4 lipca 1899 r.;
- karta 25. Pozwolenie matki Włodzimierza Bocheńskiego Zofii Bocheńskiej na zawarcie związku małżeńskiego jej syna Włodzimierza Bocheńskiego ze szlachcianką Wilhelminą Małyszczyczą Łuniniec, 5 marca 1899 r.;

- karta 26. Zezwolenie dyrektora Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego prof. Arkadiusza Rajewskiego oraz zezwolenie Kuratora Charkowskiego Okręgu dla studenta II roku studiów Włodzimierza Bocheńskiego na zawarcie przez niego związku małżeńskiego, Charków, 18 marca 1900 r.;
- karta 27. Świadectwo nr 460 Włodzimierza Bocheńskiego o ukończeniu Szkoły Realnej w Pińsku, Pińsk, 7 czerwca 1895 r.;
- karta 28. Prośba studenta Włodzimierza Bocheńskiego do dyrektora Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego prof. Arkadiusza Rajewskiego o zezwolenie na przeniesienie składania przez

niego egzaminów na semestr jesienny, Charków, 5 maja 1899 r.;

- karta 30. Prośba byłego studenta Włodzimierza Bocheńskiego do dyrektora Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego prof. Arkadiusza Rajewskiego o ponowne zaliczenie jego w poczet studentów Instytutu, Charków, 28 lutego 1899 r.;
- karta 31. Prośba studenta 2 roku studiów Włodzimierza Bocheńskiego do dyrektora Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego prof. Arkadiusza Rajewskiego o wydanie zaświadczenia, że jest studentem Instytutu w celu odroczenia od służby wojskowej, Charków, 6 września 1897 r.;
- karta 32. Obowiązek studenta Włodzimierza Bocheńskiego wykonania wszystkich przepisów dla studentów Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego, Charków.;
- karta 33. Zaświadczenie wydane przez dyrektora Gimnazjum Miejskiego nr 1, że student Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego Włodzimierz Bocheński na podstawie zezwolenia Kuratora Charkowskiego Okręgu Oświatowego, 5 grudnia 1897 r. zdał egzamin z języka łacińskiego, Charków, 10 grudnia 1897 r.;
- karta 34. Prośba Włodzimierza Bocheńskiego do dyrektora Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego o zaliczenie jego w poczet studentów Instytutu i wykaz dokumentów, Łuniniec, powiat piński, gubernia mińska, 17 czerwca 1897 r.;
- karta 35-35 odwrót. Charakterystyka Włodzimierza Bocheńskiego napisana przez dyrektora Szkoły Realnej w Pińsku i skierowana do dyrektora Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego, Pińsk, 10 sierpnia 1897 r.;
- karta 39. Zaświadczenie wydane Włodzimierzowi Bocheńskiemu przez wice gubernatora guberni mińskiej, pozwalające na wstęp do jednej z uczelni wyższych, Mińsk, 1 lipca 1897 r.;
- karta 43. Kopia wyciągu metrycznego nr 139 z Księgi Metrykalnej kościoła pińskiego za 1876 r. (strona 48), o chrzcie Włodzimierza Bocheńskiego w kościele filialnym w Łunińcu, który należy do Pińskiego rzymskokatolickiego kościoła w dniu 20 sierpnia 1876 r., Pińsk, 9 czerwca 1888 r.

Na podstawie powyżej wymienionych dokumentów udało się uzupełnić nowymi faktami biografię Włodzimierza Bocheńskiego, zwłaszcza wczesny okres życia oraz studiów w Charkowie.

Nowe fakty do biografii

Włodzimierz Bocheński urodził się 15 kwietnia 1876 r. w rodzinie szlachcica Jerzego Bocheńskiego i jego żony Zofii

z Klukowskich w miasteczku Korzangródek powiatu pińskiego guberni mińskiej (obecnie agromiasteczko na Białorusi, w rejonie łuninieckim obwodu brzeskiego). 20 sierpnia 1876 r. został ochrzczony przez księdza Kozłowskiego w kościele w Łunińcu, który należał do Pińskiego rzymskokatolickiego kościoła. Później w 1902 r. „Włodzimierz Bocheński mieszka przy stacji Łuniniec Kolej Polejskiej”. I w tym samym roku został wymieniony jako „mieszczanin” miasta Pruzany, guberni grodzieńskiej (1).

W latach 1888-1896 w Pińsku zdobywał na wykształcenie średnie. Najpierw w okresie lat 1888-1895 uczył się w Szkole Realnej, miał wzorcowe zachowanie i średni wyniki w nauczaniu. Dalej jeszcze w 1895 – 7 czerwca 1896 r. studiował w Dodatkowej Klasie Szkoły Realnej, po której ukończeniu mógł wstąpić do uczelni wyższej na terenie Imperium Rosyjskiego. Tutaj przy wzorcowym zachowaniu wykazał dobre zdolności w naukach, a z matematyki, trygonometrii i rysowania miał wysokie wyniki. W charakterystyce ułożonej przez dyrektora Szkoły Realnej Nikołaja Cyklińskiego i skierowanej do dyrektora Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego prof. Arkadiusza Rajewskiego było podkreślone: „Po nauczaniu domowym, w sierpniu 1888 r., od razu rozpoczął naukę w II klasie. W niższych klasach, aż do V włącznie, był psotny, niekiedy nieposłuszny i uparty. Pomimo przeciętnych zdolności, nie zawsze był pilny, a zatem pod względem wyników w nauce był przeciętnym uczniem. Jednak od V klasy Bocheński znacznie się poprawił: pilność, sumienność w wykonywaniu powierzonych zadań, życzliwość w stosunkach koleżeńskich oraz uprzejmość wobec starszych (...). Obecnie jest młodym człowiekiem o charakterze częściowo podatnym na wpływy bardziej niezależnych kolegów z klasy. Posiada przeciętne zdolności, ale jest dość niezależny w swoich poglądach na własną sytuację. Nie posiada zbyt dobrej sytuacji finansowej, dlatego od dwóch lat prowadzi korepetycji” (1). Nie wiadomo, czym kierował się młody człowiek, wybierając zawód lekarza weterynarii i studia w dalekim Charkowie. Od sierpnia 1897 r. i do grudnia 1902 r. z przerwą jego domem zostało to miasto, a Alma Mater – Charkowski Instytut Weterynaryjny.

Dla studiów w instytucie Włodzimierz Bocheński na podstawie zezwolenia Kuratora Charkowskiego Okręgu Oświatowego Nikołaja Woroncowa-Wieljamino-

Włodzimierz Bocheński.
Wyrwa M., Nieodnalezione ofiary Katynia? Lista osób zaginionych na obszarze północno-wschodnich województw II RP od 17 września 1939 do czerwca 1940.
Warszawa 2015, s. 104.

wa 5 grudnia 1897 r. w murach Gimnazjum Miejskiego nr 1 zdał egzamin z języka łacińskiego.

W okresie studiów, wiosną 1900 r. zawarł on związek małżeński ze szlachcianką Wilhelminą Małyszczyczką, córką Aleksandra i Antoniny Małyszczyczkich, którzy byli właścicielami majątku Widzibór. Należy dodać, że procedura zawarcia związku małżeńskiego studentów uczelni wyższych w Imperium Rosyjskim była trwała i przewidywała otrzymanie zezwolenia kierownika uczelni oraz kuratora okręgu oświatowego, jak też zgody na ślub rodziców narzeczonego i narzeczonej. Dlatego 16 marca 1899 r. Bocheński złożył odpowiednią prośbę do dyrektora Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego prof. Arkadiusza Rajewskiego, dodawszy do zgodę jego matki Zofii Bocheńskiej. Później – w lipcu otrzymał on zezwolenie na ślub rodziców Wilhelminy. 18 marca 1900 r. Kurator Charkowskiego Okręgu Oświatowego zaakceptował „Pozwalam” na wniosek dyrektora Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego w sprawie zawarcia związku małżeńskiego Włodzimierza Bocheńskiego: „Biorąc pod uwagę wzorowe zachowanie Bocheńskiego i posiadając informacje o zachowaniu i politycznej wiarygodności panny młodej, jak również zgodę jej matki na ślub i zgodę matki Bocheńskiego, mam zaszczyt zwrócić się do Waszej Ekscelencji z prośbą o zezwolenie na zawarcie związku małżeńskiego przez studenta Bocheńskiego” (1).

Wilhelmina Małyszczycza miała domowe wykształcenie i po ojcu odziedziczyła majątek Widzibór, w którym małżeństwo Bocheńskich mieszkało.

Z nieznanymi przyczynami w 1898 r. Bocheński miał przerwę na studiach w instytucie, a od lutego 1899 r. z pozwolenia dyrektora Rajewskiego dalej kontynuował studia. W listopadzie 1902 r. zdał on egzaminy i otrzymał w stopień lekarza weterynarii, o czym świadczył dokument podpisany przez sekretarza Rady Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego prof. Iwana Sadowskiego. 12 grudnia tego roku Włodzimierz Bocheński otrzymał dyplom lekarza weterynarii nr 2097, pozwalający prowadzić praktykę weterynaryjną na terenach Imperium Rosyjskiego.

Od tego czasu, przez kolejne 38 lat, lekarz weterynarii Włodzimierz Bocheński poświęcił swoje życie ratowaniu zwierząt, cieszył się życiem z rodziną, być może wraz z żoną mieli dzieci. Nie wiemy tego na pewno. Wiemy tylko, że nie stanowił zagrożenia dla reżimu stalinowskiego, którego stał się ofiarą w 1940 roku. Miejsce pochówku Włodzimierza Bocheńskiego pozostaje nieznanym, a jego nazwisko znajduje się na Białoruskiej Liście Katyńskiej. Ten artykuł jest małym przypomnieniem o człowieku, który został niewinnie zamordowany, dlatego że tylko był Polakiem. Jednocześnie artykuł ten jest również przestrożą przed zapomnieniem, które prowadzi do nowych tragedii w historii cywilizacji. ●

Piśmiennictwo

1. Państwowe Archiwum Obwodu Charkowskiego, zespół 928, inw. 1, sygn. 503, karta 1, 3, 4, 5-5 odwrót, 7-8 odwrót, 10, 13, 15, 16, 18, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35-35 odwrót, 39, 43.
2. Российский медицинский список... [Текст]: списки врачей, ветеринаров, зубных врачей, фармацевтов и аптек на 1916 год по сведениям на 1 мая 1916 г., Петроград: Упр. гл. врачебного инспектора М-ва внутренних дел, 1916, 139.
3. Millak K., Słownik polskich lekarzy weterynaryjnych biograficzno-bibliograficzny 1394-1918, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, 1963, 15.
4. Gibasiewicz W. A.: O wolność Polski. Lekarze zwierząt. Zginęli za Ojczyznę. Tom II, https://ridero.eu/pl/books/o_wolnosc_polski_lekarze_zwierzat_1/freeText
5. Skowyrza M.: Jak Polacy Charków budowali. Część XLV. Absolwenci charkowskiego Instytutu Weterynarii w służbie II Rzeczypospolitej „Kurjer Galicyjski”, 2019, nr 4 (320) 28 lutego – 14 marca 14 marca 2019, <https://kuriergalicyjski.com/jak-polacy-charkow-budowali-czesc-xlv/>
6. Wyrwa M.: Nieodnalezione ofiary Katynia? Lista osób zaginionych na obszarze północno-wschodnich województw II RP od 17 września 1939 do czerwca 1940, Warszawa: Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia, 2015, 29, 56, 104, 106, 160.
7. Kalbarczyk S.: Białoruska lista katyńska – brakujący element prawdy o zbrodni katyńskiej, [W:] Zeszyty Katyńskie, Warszawa 2008, nr 23, 135.

Lubow Żwanko, e-mail: zhvan2012@gmail.com